

CUPRINS

Introducere.....	7
Notă asupra ediției.....	19
PARTEA I. Locuitorii, apele și bogățiile Transilvaniei.....	35
PARTEA a II-a. Topografia celor mai importante orașe	89
PARTEA a III-a. Voievozii Transilvaniei de la anul 1000 până la anul 1300... 163	
PARTEA a IV-a. De la Ioan Zápolya la Sigismund Báthory	239
PARTEA a V-a. De la Gabriel Báthory la Mihail Apafi	403
Index personarum.....	545
Index locorum.....	569
Index auctorum	583
Bibliografie	587

(A)

NOVA DACIA

ex probatis scriptoribus deprompta

Ingressus

Proiectis in paginam *Veteris Daciae* lineamentis, quibus modica lux imagini Transilvaniae accedit, redeo nunc retracta narratione ad uberiolem nobilissimi Transilvaniae Principatus descriptionem.

[PARS PRIMA]

§ I

Dacia Mediterranea sive Principatus Transilvaniae et eius populi

Transilvania, quae hodie vix trientem *Veteris Daciae* implet, suum etymon accepit a silvis et montium iugis, quibus includitur. Ab Occidente habet Hungariam; a Septemtrione Minorem Russiam; ab Ortu Moldaviam; **(2)** a Meridie Valachiam. Excurrit a Porta Ferrea in latitudinem Ghémes versus in Csik triginta; in longitudinem vero a Rubra Turri, quae in confiniis Transilvaniae sita est usque castrum Kövár Hungariae conterminum, octo supra triginta milliariis germanicis. Eius partitio in varios comitatus designatur ab Hunnis sub Arnulpho Imperatore, cuius lib(ro) 1 *Veteris Daciae* § V meminimus. Eandem Sacrae Hungarorum Coronae d(ominus) Rex Stephanus anno 1002 victor adiecit et iure perpetuo inscripsit. Tota haec provincia in tres praecipuas nationes herciscitur, quae diversis eam inter se terris incolunt et multum sane moribus ac legibus dissident; tres hae nationes, Hungari nimirum, Siculi et Saxones, totidem provinciales status constituunt et iureiurando firmatam inter se unionem profitentur. Arctissima haec concordia in sex potissimum legibus^(a) quas fundamentales esse volunt et in Betleniano Diplomate stabilita consistit ad eum fere modum, si extera domesticis componere licet, quo Imperium Romano-Germanicum Bulla Aurea, imperatoriis capitulationibus, religiosae **(A/3)** ac profanae pacis

^(a) *Approbatar. Constit. Parte 3, tit. I.a.I.*

A)

DACIA NOUĂ

izvodită după scriitori de seamă

Introducere

După ce am prezentat, în paginile <opusculului> *Vetus Dacia* [„Dacia Veche”⁵], informațiile generale prin care am adus o mică lumină asupra imaginii Transilvaniei, reluând narațiunea, mă întorc acum la o descriere mai amplă a nobilului Principat al Transilvaniei.

PARTEA I

§ I

Dacia Mediteraneană sau Principatul Transilvaniei și populațiile acestuia

Transilvania, care astăzi abia acoperă o treime a Daciei Vechi, și-a primit etimologia de la pădurile și lanțurile de munți, de care este mărginită. Spre apus se învecinează cu Ungaria, la nord cu Rusia Mică⁶, la răsărit cu Moldova, (2) la miazăzi cu Valahia. De la Poarta de Fier se întinde în lățime spre Ghimeș, în Ciuc, pe treizeci <de mile germane>; iar în lungime, de la Turnu Roșu, care este situat în hotarele Transilvaniei, până la cetatea Kóvár⁷, învecinată cu Ungaria, <măsoară> treizeci și opt de mile germane. Împărțirea ei în diverse comitate a fost trasată de huni, în vremea împăratului Arnulf⁸, de care am amintit în cartea I a *Daciei Vechi*, în paragraful V. Regele Ștefan, învingător, a adăugat-o și a atribuit-o, cu drept perpetuu, Sfintei Coroane a Ungurilor, în anul 1002. Toată această provincie este împărțită în trei națiuni principale, care o locuiesc în diferite teritorii și care se deosebesc prin obiceiuri și legi; cele trei națiuni, desigur ungurii, secuii și sașii, sunt organizate în tot atâtea stări și își declară uniunea prin jurământ. Acest acord foarte strâns este stabilit mai ales prin șase legi, care sunt considerate fundamentale, și au fost fixate prin diploma lui Bethlen⁹, și se prezintă, în general, sub forma în care, dacă este permis să alături lucrurile din afară cu cele locale, ele doresc și fac să dureze Imperiul Romano-German prin Bula de Aur¹⁰, prin convențiile imperiale, (A₂/3) prin prevederile păcii religioase¹¹ și profane, sau precum o face legea salică¹² pentru neamurile din Galii. Pe lângă acestea, celor trei națiuni li se adaugă, într-un

constitutionibus aut ut Galliarum gentes Salica lege gestiunt perennantque. Ad haec tribus his nationibus prolixo numero accedunt Germanorum prope 15 millia, Valachorum ultra centum sexaginta millia, Armenorum duodecim millia, demum Bulgari, Servii, Graeci, Rascii, Anabaptistae, Iudaei et infima (ut historici eam compellant) faex Zingarorum ultra modum numerosa, sparsim hanc Provinciam insident.

Hungari pinguiorem terram incolunt, quorum optimates ac primi nobiles suis in possessionibus vitam traducere in more habent. Ex his Vaivodae ac Principes primique in Regno magistratus creabantur; sed quod ad externum quoque cultum ac pompam conferat, caeteris civibus vivunt splendidius. Et quoniam Regna crebro et Imperia mutationibus sunt obnoxia accinente poeta: *sic omnia verti cernimus, atque alias assumere pondera gentes, concidere has*, Transylvania quoque variatis temporum periodis feliciori fato, si divinum non stoicum intelligas, cum populis suis assurrexit; nam anno 1687 excusso Turcicae servitutis iugo, ad partes Christianitatis (4) atque Regem Hungariae rursus rediit. Amplius est illud quod Praepotenti Domui Austriacae, haereditario iure ad utrumque sexum extenso, ab anno 1722 subiicitur. Fortunato sane tot bellorum eventu, ad Dominum rediit, pro qua velut pro Latio potentissima duo Europae imperia, pluribus seculis inter se commissa sunt, meliore tandem Austriacis causa triumphantibus. Senae ut plurimum Caesarianae legiones sub peritissimo semper belli duce ad custodiam Provinciae pervigilant, quae stativa sua in praesidiis, arcibus, oppidis ac pagis habent, equitatu crebrius in campis sub papilionibus aestivante.

Constitutum est insuper excelsum Provinciale Gubernium, quod duodenis consiliariis, ac uno, qui praesit, gubernatore definitur: omnes hi e tribus statibus, totidemque hactenus receptis nationibus ab ipso Principe delecti renunciantur (sic), qui eo ut plurimum sua consilia ac mentem pro foro et Curia advertunt, ut in commune patriae commodum et principis illaesa undequaque stet dignitas et diu desiderata a multis retro sane annis, pleno veniant alveo, feliciterque perennent Reipublicae ac Religionis incrementa.

(A,5) Siculi Iassorum reliquiae, ut citato §.V. *Veteris Daciae* retulimus et de eorum origine fuse disceptavimus, sunt Hungaris nihilo inferiores. Moldaviam versus praeruptos rupibus Provinciae fines possident, de sua libertate amplius gloriantur, quam ea fruuntur; paucis enim ab hinc annis, nemo inter Siculos ignobilis audiit, quamvis aratro novaret solum, aut sub patula fago, caprini ageret Tityrum gregis. Ambae hae nationes, iunctis viribus, nonaginta armatorum millia olim suppeditabant. Neque ignotum est, quam immania a pluribus seculis haec regio ex assiduis

număr mare, aproape cincisprezece mii de germani, valahi peste o sută șaizeci de mii, douăsprezece mii de armeni, în sfârșit, răspândiți în această provincie, locuiesc bulgari, sârbi¹³, greci, rasciani¹⁴, anabapțiști, iudei și umila pleavă (cum o numesc istoricii) a țișanilor, peste măsură de numeroși.

Ungurii locuiesc pământul cel mai roditor; magnații și nobilii de frunte au obiceiul să-și petreacă viața pe moșiile lor. Dintre aceștia sunt aleși voievozii și principii și magistrații de prim rang în regat; iar în ceea ce privește felul de viață și fastul ei trăiesc într-un mod mai ales decât ceilalți cetățeni. Și fiindcă regatele și imperiile sunt adeseori supuse schimbărilor, așa cum spune poetul: „Astfel vedem tulburându-se toate, unele neamuri dobândesc puterea, iar altele slăbesc”¹⁵, chiar și Transilvania s-a înălțat cu popoarele sale în diferite perioade de timp, printr-o soartă mai prielnică, dacă nu interpretezi divinitatea în manieră stoică. Căci în anul 1687, când a scuturat jugul înrobirii față de turci, s-a înapoiat la creștinătate (4) și la Regele Ungariei. Și mai însemnat este faptul că i se supune preaputernicei Case de Austria prin drept ereditar, extins asupra ambelor sexe din anul 1722.¹⁶ De bună seamă, după fericitul sfârșit al atâtor războaie, s-a întors la Domnul <său>; pentru ea, vreme de mai multe secole, s-au înfruntat, așa cum au făcut-o și pentru întâietate, cele două imperii atotputernice ale Europei, pentru ca în cele din urmă austriei să triumfe, <luptând> pentru o cauză mai bună. Șase legiuni veghează la paza provinciei, mereu sub conducerea unui comandant foarte priceput; aceste legiuni au pichete de gardă în garnizoane, în fortărețe, în cetăți și în sate, iar cavaleria își petrece vara de multe ori în corturi, pe câmp.

Pe deasupra, a fost constituit înaltul Guvern provincial¹⁷, stabilit la doisprezece consilieri și un guvernator, care conduce; toți aceștia sunt aleși și numiți de Principe din rândul celor trei stări și al tot atâtor națiuni recepte; ei își îndreaptă hotărârile și atenția spre scaunul de judecată și spre Curte, pentru ca demnitatea să fie pretutindeni nevătămată, spre priința patriei și a Principelui, iar creșterea statului și a religiei, dorită vreme de mulți ani, să vină pe făgașul ei și să dureze mult timp.

(A.5) Secuții, urmașii iașilor, așa cum am consemnat și am discutat pe larg despre originea lor în paragraful V al *Daciei Vechi*, nu sunt cu nimic mai prejos decât ungurii. Ei stăpânesc hotarele prăpăstioase ale provinciei, înspre Moldova; mai mult se fălesc cu libertatea lor, decât se bucură de ea; căci, în urmă cu câțiva ani, niciunul dintre secuți nu a fost socotit om de rând, deși lucra ogorul cu plugul, sau își mâna precum Tityrus¹⁸ turma de capre. Ambele nații, unindu-și forțele, depășeau altădată nouăzeci de mii de oșteni. Și se știe ce primejdii uriașe a îndurat această regiune, vreme de mai multe veacuri, din pricina incursiunilor neîntrerupte ale vrăjmașilor, deși, așa cum scrie Reicherstorffer¹⁹, a respins de multe ori oștile vrăjmașe, învinse și măcelărite de ei într-o uriașă înfrângere. Florimond de Raemond²⁰ adaugă faptul că, prin așezarea ei, această

hostium incursionibus pertulerit pericula, crebro licet hostiles acies, ut Reischerdorffius scribit, ingenti earum clade a se devictas caesasque propulsaverit. Addit Florimundus Raemondus regionem hanc a suo situ esse munitissimam et belli officinam, quemadmodum id olim Xenophon de Epheso edixerat; Transilvania enim retro lapsis seculis, Christianorum ac Turcarum Martius campus effecta, armorum iuxta ac omnium calamitatum sedem Marti ac Tyrannidi posuit. Hungari hic nobilium, Saxones civium, Siculi autem militum nomen propugnant. De (6) his decantatum est illud: *Atque pharetrati Scythicis de finibus Hunni*. Hi Siculi Martem olim et Herculem colebant, quibus praecipue ad fontes sacra faciebant.

Triplicem hanc nationem Transilvaniae scutum notat; quod Gabriel Bathorius crucem perosus, mutilando immutavit; Transilvani ab aetate D(omini) Stephani Regis, veluti Hungari, in provinciali scuto crucis signo utebantur, cui aquila dimidiata et coronata anno 1612 substituta est. Ea ad Hungaros spectat, qui principum suorum armis, plures Hungariae comitatus sibi subiecerant, ob quod et ipsa Transilvania partium Regni Hungariae Domina appellabatur: brachium vero armatum, coronam, cor et caput spiculo transverberans, Siculorum fortitudinem notat; quibus idem Bathorius solem et dimidiatam lunam addidit. Septem insuper Turres typus sunt Transilvano-Saxonum designantque septem Castra Scythica, verius septem Saxonicales civitates, quarum nomina et topographiam infra dabimus.

Hungaris et Siculis tres usu receptae sunt religiones: Romano-Catholica, Calviniana et Arii, quam moderni Ariani Unitariam vocant, haec inimica Christianitati (A,7) opinio, cum damnato a primitiva Ecclesia crevit Cerintho, Ebione, Ario et negata Christi deitate et Spiritus Sancti personalitate, Deum ut essentia, ita Persona unum esse adversus universum orbem Christianum hallucinatur. Fidem Romano-Catholicam prima nobilitas ac vetustissimae ut plurimum familiae profitentur; Unitariam plebs prope quinquaginta millium animarum; Reformatam vero a Calvino etiam nonnulli nobiles iique opulenti, quorum ne unicus Lutheri adhaeret. Siculi potiore sui parte sunt catholici; Saxones dogma Lutheri initio complexi, puta Augustanam confessionem, eius Apologiam, formulam concordiae et nonnullos Schmalcaldicos articulos; subinde eorum quidam dogmata Calixti et Pietistarum opiniones amplexabantur. De gente hac, annis ab hinc fere 80 in libello suo Valentinus Franck Saxonicae nationis comes et Cibiniensis Regius Praetor ita scripsit: *Saxones Transilvani aversantur Pietistarum fanaticorum opiniones*. Caeterum quotidianus novas amantium opiniones lapsus est, ut qui semel a veritate desciverint, in ea postliminio prouant, quae paulo ante damnabant. (8) Et quoniam de adventu Hungarorum et

regiune este foarte întărită, fiind un loc unde se pune la cale războiul, așa cum spusese odinioară Xenofon despre Efes. Căci Transilvania, în veacurile trecute, transformată în Câmpul lui Marte²¹ al creștinilor și al turcilor, le-a rânduie, lui Marte și tiraniei, sălaş deopotrivă al armelor și al tuturor nenorocirilor. Ungurii apără aici numele nobililor, sașii pe cel al cetățenilor, iar secuii pe cel al oștenilor. Despre aceștia din urmă **(6)** s-a tot cântat acel <vers>: „iar hunii din hotarele scitice, cu tolbele lor cu săgeți”²². Acești secuii îi venerau odinioară pe Marte și pe Hercule, cărora le făceau ceremonii mai ales la izvoare.

Stema Transilvaniei cuprinde cele trei națiuni; Gabriel Báthory, care nu mai suferea crucea, a schimbat-o, ciuntind-o. Transilvănenii, încă din vremea Domnului Rege Ștefan, asemeni ungarilor, foloseau în scutul provinciei semnul crucii, căruia i s-a substituit, în anul 1612, o acvilă²³ <reprezentată> pe jumătate și încoronată. Ea are legătură cu ungurii, care au supus, cu armele principilor săi, mai multe comitate ale Ungariei; de aceea, însăși Transilvania era numită stăpâna părților Regatului Ungariei; un braț înarmat, străpungând cu sulita o coroană, o inimă și un cap, reprezintă vitejia secuilor;²⁴ același Báthory le-a adăugat soarele și luna crai nou. În plus, cele șapte turnuri sunt reprezentarea sașilor transilvăneni și desemnează cele șapte fortărețe scitice, mai veridic cele șapte cetăți săsești, ale căror nume și topografie le vom da mai jos.

Ungurii și secuii au în uz trei religii recepte: religia romano-catolică, religia calvină și religia lui Arie²⁵, pe care arienii moderni o numesc unitariană; această **(A,7)** concepție din urmă, vrăjmașă creștinătății, s-a născut împreună cu Cerinthus²⁶, Ebion²⁷ și Arie și, negând divinitatea lui Hristos și personalitatea Duhului Sfânt, aiurează, contrar întregii lumi creștine, că Dumnezeu, așa cum este esență, tot așa este o singură persoană. Nobilimea de frunte și, în cea mai mare măsură, cele mai vechi familii mărturisesc credința romano-catolică; plebea, aproape cincizeci de mii de suflete, <practică religia> unitariană; unii nobili dintre cei bogați <practică religia> reformată de la Calvin și nici măcar unul dintre aceștia nu aderă la luteranism. Secuii sunt, în cea mai mare parte, catolici; sașii au îmbrățișat, la început, dogma lui Luther, ca de pildă confesiunea augustană, apologia lui, formula concordiei și unele articole Schmalkaldice²⁸; adeseori unii dintre ei îmbrățișau dogmele lui Calixt și ideile pietiștilor.²⁹ Astfel a scris despre acest neam, în cărticica sa, acum 80 de ani, Valentin Franck³⁰, comite al națiunii săsești și jude regal la Sibiu: „Sașii transilvăneni resping ideile pietiștilor fanatici”. De altminteri, este o rătăcire obișnuită a celor care îndrăgesc noile idei, deoarece, odată ce s-au depărtat de adevăr, se prăbușesc din nou în greșelile pe care le condamnău puțin mai înainte. **(8)** Și, pentru că am expus amănunțit în *Vetus Dacia* [„Dacia Veche”] multe <informații preluate> din rarele și vechile documente istorice, privitoare la sosirea ungarilor și secuilor în Transilvania și mai cu seamă despre Attila, marea fală a acestor neamuri, de spaima căruia nu numai venețienii învinși, care s-au refugiat până la țarmurile

Siculorum in Transilvaniam atque cumprimis de Attila, magna harum nationum gloria, ex raris vetustisque historicis in *Veteri Dacia* brevibus multa edisserui, cuius formidine non modo victi Veneti, qui adusque maris littora in Neptuni praesidium confugere, sed Argentina etiam ensibus Attilae concisa, ne infaustas rursus belli subiret vices, sumptuosissimis sese munierat propugnaculis, quibus quidem tuto inscripserat illud: *Veniat nunc Attila!* Utinam tamen Attilae, anno 1681, occupanda adiecisset Ludovicum XIV, Franciae Regem, qui tam validis incinctam muris sine sanguine accepit; idcirco Transilvano-Saxonum hoc loco ortum, ex multiplici scriptorum sensu, qui eorum adventum in hanc plagam accuratius investigant, paulo altius referemus.

Prima historicorum opinio Gothis tribuit horum Saxonum originem, cui Rhenanus l(ibro) 1 *Rerum German(icarum)* subscribere videtur, ea potissimum de causa quod, dum Cornelius Tacitus *Historiarum* l(ibro) 2 auctor sit: *Gothones Danuvium ultra, intra flumina Marum et Cusum regnavisse*, idcirco perperam coniectat eos ab his in (A,9) Daciam descendisse. Verba sunt Rhenani: *Hinc cognoscere licebit antiquitatem Septem-Castrensium Saxonum, qui tot seculis, etiam antequam in provinciam a Traiano redigeretur Dacia, tractum eum incoluerint.* Sed Transilvano-Saxones antiquis Gothis nihil debere, vel ex eo constat quod coniecturae suae patroni nihil minus monstrent, quam quomodo et quando in Transilvaniam Saxones concesserint; quod enim suam illi originem a Gothis, aut si malumus a Sacis Asiae populis habeant, ut Carion, par(agrapho) 2 *Chronici* scribit, nil suffragatur adversae sententiae, longe siquidem a vero alienum videtur, tantam Gothorum multitudinem, quantam Saxonici fundi pomaeria in Mediterranea Dacia capiunt, remanere potuisse, cum clarorum signatum sit historicorum testimonio, Gothos sive Dacos primum ab Attila, deinde a Gepidarum populis, ac iterum a vasta Hunno-Avarum potentia penitus excisos fuisse. Unde ab eo tempore Gothica memoria hic loci tota evanuit. Vide Nicolai Olahi *Attilam* c(apite) 7 et Ioan(nem) Aventinum l(ibro) 2 *De Rom(anis) Imperatoribus*.

Caeterum monet Tacitus lib(ro) *De situ, moribus et populis Germaniae*: Gothones (10) nullatenus pro Gothis esse accipiendos, utpote trans Lygios locatos, quos Plinius Guttones appellat. Sed neque ab iis Transilvano Saxones descendunt, quos ex Eutropio in *Veteri Dacia* § I attigimus. Taiphali enim, Tervingi, Victophali, de quibus Mamertinus Panegyricus itemque alibi inquit: *Tervingi pars alia Gothorum adiuncta manu Taiphalorum adversum Vandalos Gipedesque concurrunt* etc. Utpote Daciae populi, multis seculis prius, ac Saxones in Dacia visi, funditus excisi sint. Commode hic castigari potest locus Capitolini, in vita M(arci) Antonini, ubi in enumeratione gentium,

mării, spre a fi apărați de Neptun, ci chiar și Argentina³¹, măcelărită de săbiile lui Attila, ca să nu sufere din nou primejdiile funeste ale războiului, se întărise cu metereze mărețe pe care înscrișese în siguranță acea inscripție: „Să vină acum Attila!” O, dacă lui Attila i-ar fi adăugat, în vremea ocupației din 1681, <numele> lui Ludovic al XIV-lea, regele Franței, care a cucerit-o fără vărsare de sânge, deși era încinsă de ziduri atât de puternice! De aceea, vom relata aici puțin mai amănunțit despre originea sașilor transilvăneni, urmând părerea numeroșilor istorici, care cercetează cu multă grijă venirea lor în acest ținut.

Prima opinie a istoricilor pune pe seama goșilor originea sașilor. La această opinie se pare că subscrie Rhenanus³², în cartea I a <lucrării> *Res Germanicae* [„Istoria germanilor”], mai cu seamă pentru că, de vreme ce Cornelius Tacitus scrie în cartea a II-a a *Istoriilor*³³ că „gothonii au cârmuit dincolo de Dunăre, între râurile Marus și Cusus”³⁴, de aceea îi leagă, în mod greșit, (A/9) de aceștia, spunând că au coborât în Dacia. Cuvintele lui Rhenanus sunt: „De aici vom putea să aflăm vechimea sașilor transilvăneni, care au locuit vreme de atâtea secole în acel ținut, chiar și înainte ca Dacia să fie transformată în provincie de către Traian”. Dar sașii transilvăneni nu le datorează nimic goșilor; dacă vreți, este limpede că supozițiile sale nu îi arată absolut deloc apărătorului lor cum și când au ajuns sașii în Transilvania; cât despre faptul că își trag originea din goți, sau, dacă preferăm, din populația asiatică a sacilor³⁵, așa cum scrie Carion³⁶ în paragraful al doilea al *Cronicii* sale, nimic nu susține părerea contrară, dat fiind că pare foarte departe de adevăr că a putut să rămână o asemenea mulțime a goșilor, câtă o cuprind hotarele teritoriului săsesc din Dacia Mediteraneeană, deoarece prin mărturia unor istorici străluciți s-a stabilit că goșii sau dacii au fost cu totul distruși mai întâi de Attila, apoi de populațiile gepizilor, și din nou de uriașa putere a huno-avarilor. De aceea, din acea vreme amintirea goșilor a pierit cu totul aici. A se vedea Nicolaus Olahus, *Attila*, în capitolul 7 și Ioannes Aventinus³⁷ în cartea a doua a <lucrării> *De Romanis Imperatoribus* [„Despre împărații romani”].

De altminteri, Tacitus ne atrage atenția în cartea *De situ, moribus et populis Germaniae* [„Despre așezarea, obiceiurile și populațiile Germaniei”]: (10) „gothonii nu trebuie luați drept goți, fiindcă ei sunt așezați dincolo de ligii³⁸ pe care Plinius îi numește gutoni”. Dar sașii transilvăneni nu coboară nici din cei pe care i-am menționat, după Eutropius, în *Vetus Dacia* [„Dacia Veche”], în paragraful I. Despre taifali³⁹, tervingii⁴⁰, victofali⁴¹ Mamertinus⁴² spune în *Panegiric*, precum și în alt loc: „Tervingii, o altă parte a goșilor, aliindu-se cu o trupă de taifali, pornesc la luptă împotriva vandalilor și a gepizilor”. Căci populațiile Daciei, cu multe secole înainte de a fi văzuți sașii în Dacia, au fost cu totul nimicite. Aici putem corecta cu ușurință pasajul din *Viața lui Marcus Antoninus* a lui Capitolinus⁴³, acolo unde, în enumerarea neamurilor, care dăduseră numele războiului marcomanic, se poate citi: *Et Burei, hi aliiqum cum Victuali Sosibes*

quae Marcomannico bello nomen dederant, legitur: *Et Burei, hi aliique cum Victuali Sosibes. Tu lege: Et Burri, Taiphaliqum cum Victophalis.* Daciae nimirum populis, dudum sublatis et ne osse quidem integro, ad ea secula relicto ex quo ingressi in Transilvaniam Saxones, velut Cadmaea pubes, vitam haurire potuissent.

Altera opinio, cuius authores sunt plurimi, censet Saxones intrasse in Transilvaniam sub Carolo Imperatore, qui ob rerum a se gestarum gloriam, cognomen Magni habuit. Optimus hic atque **(11)** orthodoxus Caesar, triginta tres annos bello perdomitos Saxones, e patriis sedibus abstractos, et variis provinciis immissos, fertur Transilvaniae etiam inspersione, ne ullum deinceps bellum moliri possent. Verum haec migratio Saxonicae gentis in Daciam a Carolo Magno facta, apud eius aetatis historicos non reperitur; bene vero de decem millibus Saxonum cum uxoribus ac liberis, in Germaniam inferiorem, sive Flandriam et Brabantiam annis aliquot ante victoriam^(b) Hunnicam migrare iussis. Et quomodo poterat Carolus Magnus tuto colonias mittere in hosticum, ubi stabilis iuris nihil habuit? Progressus ille quidem est capta Buda, cum victore exercitu per Iazyges Metanastas, atque etiam aliquam Daciae partem, qua si forsitan occasione Saxones in Dacia collocavit, ii profecto pari fato cum Gothis, ut supra meminimus, repetentibus Daciam Hunnis, sub Arnulpho Imperatore, interimendi erant. Incredibile insuper est ab octavo seculo, in quo laudatus Imperator bellum gessit, usque ad duodecimum, Saxones istos nullius hominis memoriam subiisse.

(12) Tertia assertio Saxonum adventum in Transilvaniam refert ad tempora Geysae II Hungariae Regis, in qua non quaeritur de particulari aliqua Teutonici sanguinis familia, sed de toto populo Transilvano-Saxonico, qui nempe is et quando in Daciam concesserit: certum quidem est quosdam Alemannos adhuc a Geysa I e Germania accitos, ex quibus Geysae filius Stephanus Sanctus, adversus rebelles et Cupam, exercitui suo Vencellinum praefecit. Constat etiam ex Thuroczio, Hermannum Norimbergensem Patricium D(omini) Stepahni Hungariae Regis, cum Gisela nuptias celebraturi, Aulam secutum atque cupidine lustrandae Transilvaniae incensum, antiqua traditione hic loci domum fundasse, Zeughoff hodie vulgo dictam; nequedum tamen ea erant tunc Teutones multitudine ut remp(ublicam) constituere possent; longo itaque post intervallo, cum Christiani in Palaestina Saracenico bello occupati, capta Antiochia, ipsam quoque Hierosolymam felici virtute Godefredi Lotharingiae Ducis, qui primus urbis murum condescenderat, expugnassent regnumque Hierosolymitanum stabilivis-

^(b) Rhen(anus) R(erum) Germ(anicarum) L(iber) 2 et Laz(ius) De migrat(ione) gent(ium).